

Vurdering av fagopplæringen

Nord-Trøndelag fylkeskommune

Forvaltningsrevisjon nr 1700 1/2012

Forvaltningsrevisjonsrapporter KomRev Trøndelag IKS 2011-2012

Kvalitet i pleie og omsorg	Fosnes kommune
Økonomistyring i helse og omsorg	Namsos kommune
Stjørdal kommune som arbeidsgiver	Stjørdal kommune
Følge byggeprosjekt – Stokkan ungdomsskole	Stjørdal kommune
Offentlige anskaffelser	Høylandet kommune
Saksbehandling og opplæring	Namsskogan kommune
Omstillingsmidler – forvaltning og bruk	Meråker kommune
Steinkjerbygg AS. Selskapskontroll med forvaltningsrevisjon	Steinkjer kommune
Offentlige anskaffelser	Inderøy kommune
Byggesaksbehandling	Namdalseid kommune
Brukermedvirkning innen pleie og omsorg	Vega kommune
Brukermedvirkning innen pleie og omsorg	Sømna kommune
Offentlige anskaffelser	Flatanger kommune
Prioriterte grupper i den offentlige tannhelsetjenesten	Nord-Trøndelag fylkeskommune
NTE Holding AS med datterselskaper. Selskapskontroll med forvaltningsrevisjon	Nord-Trøndelag fylkeskommune
Følge byggeprosjekt. Ungdomsskole og Storstuggu	Frosta kommune
Økonomistyring	Brønnøy kommune
Korrekt saksbehandling	Vevelstad kommune
Følge byggeprosjekt. Restaurering av basseng og garderober	Snåsa kommune
Korrekt saksbehandling	Bindal kommune
Vedlikehold av bygningsmassen	Nord-Trøndelag fylkeskommune
Følge byggeprosjekt. Overhalla barne- og ungdomsskole byggetrinn 1	Overhalla kommune

Forord

KomRev Trøndelag IKS har i perioden september 2011 til mars 2012 gjennomført en forvaltningsrevisjon av fagopplæringen i Nord-Trøndelag fylkeskommune. Prosjektet er bestilt av kontrollutvalget i sak 28/11, som del av Plan for forvaltningsrevisjon 2008-2011.

Vår kontaktperson i fylkeskommunen har vært funksjonsleder for fagopplæring ved avdeling for videregående opplæring, Ove Austmo.

Vi takker for et positivt samarbeid.

Steinkjer

Tove Melgård
Oppdragsansvarlig revisor

Kurt Fredriksen
Prosjektleder

Innholdsfortegnelse

0 Sammenheng	5
1 Innledning/bakgrunn	7
2 Problemstillinger	7
2.1 Avgrensning	8
3 Gjennomføring og metode	8
3.1 Dataens pålitelighet og gyldighet	9
4 Forberedte lærlinger	10
4.1 Revisjonskriterier	10
4.2 Data	10
4.3 Vurdering	14
4.4 Konklusjon	15
5 System for oppfølging	15
5.1 Revisjonskriterier	15
5.2 Data	16
5.3 Vurdering	20
5.4 Konklusjon	21
6 Alternativ fagopplæring i skolen	21
6.1 Revisjonskriterier	21
6.2 Data	22
6.3 Vurdering	24
6.4 Konklusjon og anbefalinger	25
7 Strukturering av skoletilbud	25
7.1 Data	26
7.1.1 Bedriftenes behov, tilbudsstruktur og samhandling	26
7.1.2 Elevenes valg – veiledning mot studievalg	29
8 Avslutning og anbefalinger	33
9 Høring	34
Litteraturliste	34

0 Sammendrag

KomRev Trøndelag IKS har på oppdrag fra kontrollutvalget i Nord-Trøndelag fylkeskommune gjennomført en forvaltningsrevisjon med tittelen ”**Vurdering av fagopplæringen**”.

Rapporten er utarbeidet på grunnlag av dokumentanalyser samt dybdeintervjuer med representanter for administrasjonen, ledere for opplæringskontorene, karriereveiledere i skoler, elev- og lærlingombud samt fagveiledere innenfor bedrifter. Revisjonen mener her å ha dekket alle involverte nivåer i skolesystemet i forhold til fylkeskommunens oppgaver og roller i elevenes utdanningsløp. Alle intervjuer er likeledes verifisert av respondenter.

Revisjonen har som beskrevet i prosjektplanen, fremlagt i kontrollutvalget, foretrukket å se på et utvalg av utdanningsprogram for å avgrense undersøkelsens omfang.

Formålet med prosjektet:

Formålet med forvaltningsrevisjonsprosjektet har vært:

- Å vurdere om elevene er godt nok forberedte for læretiden.
- Å vurdere om fylkeskommunen følger opp lærlinger og lærebedrifter.
- Å vurdere om fylkestingets målsettinger for videregående opplæring har gitt resultater innenfor alternativ fagopplæring i skolen.
- Å gjennomgå hva fylkeskommunen gjør for å bidra til et best mulig samsvar mellom bedriftenes behov for lærlinger og elevenes ønsker om programfag.

Konklusjoner:

Bedriftene etterspør bedre faglig kvalifiserte lærlinger, men det er variasjoner mellom fagene. Lærlingene gir gjennom lærlingundersøkelsen uttrykk for at de er godt fornøyd med opplæringen i skolen. På dette området er det bedriftenes oppfatning som må gi størst tyngde til konklusjonen om at lærlingene ikke er godt nok forberedt på læretiden.

Samarbeid mellom skole og bedrift ser ut til å kunne bli bedre, og tilbakemeldinger til skolene etter at lærlingtiden har startet opp ser ut til å mangle. Vi tror bedre kommunikasjon kan være med å bidra til å minske forventingsgapet, men også styrke skolene slik at de kan gjøre undervisningen bedre.

Vår vurdering er at det finnes systemer og tilrettelegging for oppfølging av lærebedrifter og lærlinger, men at oppfølgingen kan gjøres bedre slik at alle parter føler seg like godt ivaretatt.

NTFK har gjennom å lokalisere tilbudet om alternativ fagopplæring i skolen til to skoler bidratt til styrke tilbudet og bedre kvaliteten. Resultater fra 2011 tyder på at andelen elever som gjennomfører AOS med fagbrev har steget, og at resultatene er gode.

Nord-Trøndelag Fylkeskommune gjør et kontinuerlig arbeid med vurdering av tilbudsstrukturen på videregående skoler i fylket ut fra elevtall, økonomi og samfunnets behov. Signaler vi har fått tyder på at det gjøres et godt arbeid med å involvere til innspill på temaet, og at tilbudsstrukturen på videregående skoler i fylket er relativt god. Samtidig kom det fram klare signaler fra enkelte om at det fra politisk hold kunne styres enda strammer mot et skoletilbud som gjenspeiler behov i samfunn og næringsliv.

Det er en generell oppfatning at veiledning om valg av utdanningsprogram for videregående skole må ha stor oppmerksomhet i ungdomsskolen. Det er viktig at rådgivere har god nok kompetanse til å informere godt om alle tilbud, også sett i relasjon til behov i samfunn og næringsliv. Det er registrert innspill om at å invitere bransjefolk inn allerede på ungdomsskolen kan være en vei å gå og at det må gis signaler fra politikere, skole og andre som gjør at status for yrkesfag heves.

Anbefalinger:

Vi anbefaler at:

- Rutiner og praksis for kommunikasjon og samarbeid mellom partene som bidrar i fagopplæringen bør gjennomgås
- Det bør følges med på hvordan situasjonen rundt AOS-elever utvikler seg både med tanke på antall og geografisk fordeling.
- Fylkeskommunen bør være bevisst på hvordan AOS-tilbudet profileres og oppfattes.
- Fylkeskommunen bør videreføre samarbeidet mellom ulike bransjer, partene i arbeidslivet og andre i karriereveiledningen

1 Innledning/bakgrunn

Fylkeskommunen har ansvar for videregående opplæring, inklusive yrkesrettet opplæring. Fagopplæring fram til fag-/svenneprøve skjer med opplæring både i skole og bedrift. Dersom fylkeskommunen ikke kan formidle opplæring i bedrift til de som ønsker det, må også bedriftsdelen av opplæringen skje i skole.

Ifølge fylkeskommunens årsmelding for 2011 ble det godkjent til sammen 700 nye lærekontrakter i Nord-Trøndelag, en økning fra 652 i 2010.

Kontrollutvalget er opptatt av at skolene skal utdanne attraktive kandidater til lærlingplasser og forholdet mellom bedriftenes behov og tilbud av programfag i skolen.

Elever som velger fagopplæring med ulike programfag går først 2 år på skole, Vg1 og Vg2. I følge Avdeling for videregående opplæring (AVGO) fordeler løpet seg som følger etter Vg2 (ca tall):

Ca 1300 elever i hvert årskull i videregående skole velger programfag som kan lede til lærlingplass. Av disse er det 650 som ønsker lærlingplass, mens ca 450 får plass¹. De resterende 200 elevene går til et 3. påbyggingsår for å få studiekompetanse, går på folkehøgskole, tilbys alternativ fagopplæring i skolen, går ut i arbeid eller dropper ut.

Når det gjelder utgifter til fagopplæring i fylket går det fram av de siste års budsjettokumenter at over 90 % av utgiftene de siste årene har gått direkte til bedriftene i form av lærlingtilskudd eller i forbindelse med fagprøveavvikling. Foreløpige KOSTRA-tall fra 2011 viser at korrigerte brutto driftsutgifter til fagopplæring i arbeidslivet (funksjon 570) var på ca 86,5 millioner kroner, i 2010 var de ca 73,5 millioner kroner.

Så lenge elevene ikke er ferdige med videregående opplæring er de fylkeskommunens ansvar. Opplæringslovens § 3-6 sier at Fylkeskommunen skal ha en oppfølgingstjeneste for ungdom som har rett til opplæring og som ikke er i opplæring eller i arbeid. Oppfølgingstjenesten ved skolene skal bl.a. følge opp elever som ikke har fått lærlingplass eller som skolen ikke har registrert videre skolegang på. I mange tilfeller samarbeides det med NAV for å finne tilbud til elever som ikke ønsker tilbud gjennom skolen.

2 Problemstillinger

Følgende problemstillinger er tema i forvaltningsrevisjonen:

- Er elevene godt nok forberedte for læretiden?
- Følger fylkeskommunen opp lærlinger og lærebedrifter?
- Har fylkestingets målsettinger for videregående opplæring gitt resultater for alternativ fagopplæring i skolen?
- Hva gjør fylkeskommunen for å bidra til et best mulig samsvar mellom bedriftenes behov for lærlinger og elevenes ønsker om programfag?

---

¹ I tillegg kommer voksne lærlinger og lærlinger fra andre fylker

Etter at arbeidet med rapporten startet har vi justert de opprinnelige problemstillingene for å finne gode nok revisjonskriterier. Vi mener temaene kontrollutvalget ønsket belyst likevel er ivaretatt, og vil gi svar på det kontrollutvalget etterspør.

2.1 Avgrensning

Vi har i denne rapporten bare sett på vanlige lærlinger, ikke lærlinger på teknisk allmennfaglig opplæring. Ordningen med lærekanidater og forhold omkring spesialundervisning i forbindelse med fagopplæring er ikke omtalt.

3 Gjennomføring og metode

Etter høringsvaret fra fylkesrådsleder, der det fremkommer tvil om at dybdeintervjuene er tilstrekkelig for å få et representativt utvalg, har revisjonen valgt å omarbeide dette kapitlet for i bredere omfang å klargjøre hvordan undersøkelsen er gjennomført og hvorfor vi har gjennomført denne med de begrensninger som fremkommer i avsnittene under.

Undersøkelsen er utført i henhold til Norges Kommunerevisorforbunds (NKRF) Standard for forvaltningsrevisjon, RSK 001. Revisor må utføre forvaltningsrevisjonen systematisk, og vurderinger og konklusjoner må bygge på pålitelige og gyldige data som gir et reelt bilde av situasjonen. Problemstillingene i dette prosjektet er besvart på grunnlag av informasjon framkommet i intervju og analyse av dokumenter.

Rapporten er utarbeidet på grunnlag av dokumentanalyser samt dybdeintervjuer med representanter i administrasjonen, ledere for opplæringskontorene, karriereveiledere i skoler, elev- og lærlingombud samt fagveiledere innenfor bedrifter. Revisjonen mener her å ha dekket alle involverte nivåer i skolesystemet i forhold til fylkeskommunens oppgaver og roller i elevenes utdanningsløp. Alle intervjuer er likeledes verifisert av respondenter.

Opplæringskontorene representerer langt på vei bedriftene i systemet og er fra vår side vurdert til å gi en klar og tydelig tilbakemelding for bedriftenes syn i undersøkelsen. Opplæringskontorene er også valgt ut fra bredden de representerer, både med hensyn til antall medlemsbedrifter og fagspenn som gjør at de dekker mange opplæringsprogram.

Det er også som et ledd i vår undersøkelse gjennomført analyser av kvantitative data. Dokumentanalysen er bl.a. basert på fylkeskommunens egne utredninger, saksframlegg, program og rapporter. Videre har vi benyttet rapportene som Trøndelag forskning og utvikling utarbeidet for fylkeskommunen i 2011: Lærlingundersøkelsen og Instruktørundersøkelsen.

Revisjonen har som beskrevet i prosjektplanen, fremlagt for kontrollutvalget, foretrukket å se på et utvalg av utdanningsprogram for å avgrense undersøkelsens omfang. Utdanningsprogrammene i vår undersøkelse dekker likevel et stort spekter av mulige utdanningsløp.

Skolene er valgt med bakgrunn i at de er de eneste som tilbyr alternativ fagopplæring skolen.

Det er gjennomført intervju med følgende

- Funksjonsleder fagopplæring ved NTFK, Avdeling for videregående opplæring

- Funksjonsleder skoleutvikling, plan og struktur, ved NTFK, Avdeling for videregående opplæring
- Leder for Opplæringskontoret for byggfag i Inn-Trøndelag (OBINT)
OBINT Representerer 22 fag innen bygg- og anleggsteknikk, design og håndverk, naturbruk, service og samferdsel. Har ca 160 medlemsbedrifter²
- Leder for Lærlingkompaniet ved opplæringskontorene
Lærlingkompaniet representerer 18 fag, innen restaurant- og matfag, håndverk og design, service og samferdsel. Har ca 150 medlemsbedrifter i hele fylket³
- Avdelingsleder helse- og sosialfag ved Steinkjer videregående skole (har også jobbet som karriereveileder og med alternativ fagopplæring i skolen)
- Koordinator for oppfølgingstjenesten ved Verdal videregående skole
- Karriereveileder ved Verdal videregående skole
- Elev- og lærlingombud (sluttet høsten 2011)
- Daglig leder entreprenørbedriften Fuglesang og Dahl AS
- Fagveileder Mære videregående skole, skolen har en dobbeltrolle både som bedrift og lærested (som mottaker av og veileder for lærlinger)

3.1 Dataens pålitelighet og gyldighet

KomRev Trøndelag IKS anser at innhentet informasjon gjennom møter/intervjuer med alle nivåer i skolesystemet, samtidig som et vidt spekter av programfag dekkes, gir et pålitelig og riktig bilde av hvordan tilbud og oppfølgingen i fagopplæringen fungerer.

Det er i prosjektet ikke innhentet informasjon fra elever, slik at revisjonen tar forbehold om at brukerne kan ha et annet syn på tilbuds- og oppfølgingstjenestene enn hva som fremkommer i rapporten.

Utvalget av dybdeintervju av enkeltbedrifter som tar i mot lærlinger kan synes noe begrenset, men vi velger likevel å presentere deres synspunkter i rapporten. Vi mener at vi gjennom opplæringskontorene har tilstrekkelig bredde i informasjonen vedrørende bedrifter samtidig som det er få bedrifter som ikke er tilknyttet et opplæringskontor⁴.

Revisjonen mener likevel at datagrunnlaget er tilstrekkelig til å underbygge rapportens vurderinger, konklusjoner og anbefalinger siden rapporten ikke har fokus på brukertilfredshet men fokus på systemer og organisering i forhold til innhold og oppfølging i utdanningsløpet.

---

² www.obi-ba.no

³ www.laerling.no/

⁴ Det er per 03.01.2012, 468 godkjente lærebedrifter i over 80 ulike fag som gir opplæring til ca 1350 lærlinger og lærekandidater hvert år. Ca 80 % av kontraktene er gjennom de 13 godkjente opplæringskontorene.

4 Forberedte lærlinger

Følgende problemstilling er valgt:

Forberedes elevene godt nok for læretiden?

4.1 Revisjonskriterier

Revisjonskriterier er den målestokken revisor vurderer innsamlet datamateriale opp mot. Revisjonskriterier kan hentes fra lover og forskrifter, kommunestyrevedtak, avtaleverk og interne retningslinjer med mer.

Opplæringslovens § 3-4 har bl.a. følgende bestemmelse om innhold og vurdering av den videregående opplæringen: *Departementet gir forskrifter om trinn og programområde, om fag, om mål for opplæringa, om omfanget av opplæringa i faga og om gjennomføringa av opplæringa. (...) Elevene, lærlingane og lære kandidatane skal vere aktivt med i opplæringa. Undervisningspersonalet skal tilretteleggje og gjennomføre opplæringa i samsvar med læreplanar gitt etter lova her.*

Læreplanen for faget utdanningsvalg i ungdomsskolen har bl.a. som mål å knytte grunnskole og videregående opplæring bedre sammen. Faget skal bidra til økt forståelse av arbeidslivets krav om kunnskap og kompetanse og bidra til å skape grunnlag for entreprenørskap. Opplæringen skal gi elevene erfaring med innhold, oppgaver og arbeidsmåter i ulike utdanningsprogram i videregående opplæring og aktuelle yrker.

I følge læreplanene for faget Prosjekt til fordypning på Vg1 og Vg2 skal faget bl.a. gi elevene mulighet til å prøve ut enkelte eller flere sider av aktuelle lærefag innen relevante utdanningsprogrammer, få erfaring med innhold, oppgaver og arbeidsmåter som karakteriserer de ulike yrkene innen utdanningsprogrammene.

I dokument om tilbudsstruktur for videregående skoler i Nord-Trøndelag - Langtidsprognoser for 2008 – 2018 står det om overgang skole – bedrift: *Elever i skole må i større grad forberedes på læreplass/lærekandidatplass. Dette arbeidet styrkes ved å innføre Vandrepermen ved alle yrkesfaglige utdanningsprogram. En vil også i prosjektet styrke kunnskapen om lærekandidatordningen og prosessen med å formidle en elev til lærekandidatplass. Lærere ved enkelte utdanningsprogram vil få tilbud om å hospitere i bedrift.*

Ut fra dette har vi utarbeidet følgende revisjonskriterier:

- Elevene skal være faglig foreberedt når de starter som lærling
- Elevene skal være forberedt på arbeidslivets krav når de starter som lærling

4.2 Data

Alle elever som velger programfag som fører fram til lærlingplass har faget Prosjekt til fordypning i Vg1 og Vg2. Målet med undervisningen er at eleven skal bli kjent med tilbud og muligheter for senere yrkesvalg. Undervisningen gis i bedrift og/eller skole, avhengig av utdanningsprogrammet. Elevene er også ute i bedrift i programfaget. Bedriftsbesøkene er viktige arenaer for at elevene skal komme i kontakt med mulige lærebedrifter.

Det er etablert faglige nettverk for å diskutere hva lærlingene kan, og hva de trenger⁵. Faglærere innenfor de ulike fagene deltar. NTFK har ansvar for å evaluere disse nettverkene. Trøndelag Forskning og Utvikling AS (TFU) evaluerte i 2011 aktiviteten i de faglige nettverkene. I evalueringens sammendrag konkluderes det med at: *”De faglige nettverkene som Nord-Trøndelag fylkeskommunes utdanningsavdeling tilbyr lærere ved de videregående skolene fungerer godt og bør opprettholdes. Nettverkene arrangerer blant annet kurs og samlinger i 22 ulike fag. Her har lærere og instruktører i lærebedrifter gode arenaer for å diskutere blant annet læreplanforståelse, vurderingskriterier og eksamensavvikling.”*

AVGO var tydelige på at fravær i skolesituasjonen har stor betydning for om en elev får tilbud om læreplass. De fleste bedriftene har så mange søkere at de kan velge som de ønsker, og fraværstatistikk har vist seg å være en viktig utvalgsfaktor. Dette momentet ble bekreftet av flere av dem vi snakket med. Gjennom prosjektet flere gjennom har Fylkeskommunen bl.a. hatt fokus på å redusere fravær i videregående skole. Bedre fraværregistrering og oppfølging av hybelboere er eksempler på slike tiltak.

AVGO forteller at det vurderes å gjennomføre en dybdeundersøkelse for å sjekke bedriftenes syn på kvaliteten på elevene de mottar som lærlinger.

Trøndelag forskning og Utvikling (TFU) sin instruktørundersøkelse fra 2011 viser at instruktørene tildels er misfornøyd med skolens forberedelse av lærlingene til læretiden, og at dette forholdet har utviklet seg negativt siden 2009. Vurderingen av de nordtrønderske skolene er dårligere enn i landet for øvrig.

I TFUs lærlingundersøkelse fra 2011 går det fram at lærlingene er bra fornøyd med opplæringen de har fått på skolen som forberedelse til opplæringen i arbeidslivet.

Dette samsvarer med det inntrykket Elev- og lærlingombudet (ELO) har fått over tid. ELO har fått systematiske tilbakemeldinger på at elevene ikke er godt nok forberedt når de er ute i bedrift; enten på praksis som elever, eller som lærlinger. Dette går både på å være forberedt på arbeidslivets krav og forventninger og på faglige forhold.

Bedriftene har ifølge ELO lenge vært tydelige på hva manglende har vært. Mange av tilbakemeldingene har vært at det er for mye fellesfag i skolen (norsk, engelsk og matematikk), men også at disse fagene ikke er godt nok tilrettelagt for at de skal være nyttige i en bedriftssammenheng.

ELOs inntrykk er at det er mindre sammenheng mellom opplæring i skole og bedrift etter innføring av kunnskapsløftet enn det var tidligere. Det burde etter ombudets syn i større grad ha blitt tatt tak i dette, men hun sier også at skolens ramme og styring er med å bestemme handlingsrommet for å bedre disse forholdene. Hun mener videre at en av årsakene til at det har blitt slik, kan være at kontakten mellom den enkelte skole og bedrift er for dårlig i den perioden elevene er ute i praksis. Praksis er skolens/lærerens ansvar, og ELO mener at det er viktig at den enkelte lærer har tidsressurs til å følge opp elevene når de er ute i bedrift.

---

⁵ Innenfor fagopplæringen har det vært følgende nettverk: medier og kommunikasjon, formgivingsfag, naturbruk, elektrofag, fysikk, biologi, helse- og sosialfag, restaurant- og matfag, byggfag, design og håndverk, service og samferdsel, teknikk og industriell produksjon

Elev- og lærlingombudet pekte på at det i noen tilfelle kan være ulike forventninger mellom skole og bedrift når det gjelder denne oppfølgingen. Eksempelvis bør det være rutiner for samhandling når det gjelder oppfølging av frammøte.

Tettere kontakt mellom skole og bedrift vil etter ELOs mening gi eleven bedre læremuligheter og øke muligheten for lærlingplass i bedrift der de har hatt praksisplass. Videre vil overgangen til lærlingperioden blir lettere. Dette er av vesentlig betydning, og ombudet fortalte at forskning viser at elevene er sårbare i alle overgangssituasjoner, og fordi overgangen utgjør en risiko for frafall.

Det er ELO sin oppfatning at andel elever som får lærlingplass kan bli høyere med forbedret opplegg før og i praksisperioden.

Leder for Opplæringskontoret for byggfag i Inn-Trøndelag (OBI) sitter med et generelt inntrykk av at det er et gap mellom skole og bedrift. Dette understrekes av at et flertall av bedriftene er misfornøyde med lærlingene, mens skolen på sin side oppfatter at elevene er tilstrekkelig forberedt.

Kvaliteten ved skolen er avgjørende for hvor gode elevene blir som lærlinger, og hun mener at kunnskapsløftet har gitt stor variasjon i elevenes kunnskapsnivå. Lederen mener at NTFK ikke alltid gir den enkelte skole tilstrekkelige ressurser til å gi god kvalitet. Det blir for store grupper på skolene, det er ikke en hensiktsmessig fordeling av fag/elever på skolene i fylket, og det er konkurranse mellom skolene for å gi bredest mulig tilbud for å få flere elever og dermed økte økonomiske ressurser.

Det ble også sagt at det er ujevn kompetanse i skolene når det gjelder fagopplæring og behov i forhold til søkermassen, og det ble uttykt skepsis til at mange faglærer ikke er ute bedriftene. Til tross for tilsynelatende gode hospiteringsmuligheter, er det OBIs inntrykk at det er få som benytter seg av muligheten. Fra Steinkjer videregående skole får vi opplyst at de mest engasjerte lærerne benytter seg av ordningen.

Leder for lærlingkompaniet mener at utdanningsnivået blant elevene totalt sett er lavere og at nivået ikke er hevet gjennom kunnskapsløftet. For kokkeutdanningen er inntrykket at fagopplæringen har god kvalitet, men at elever som starter som lærlinger ikke er like motivert som de var tidligere. Her er det også en klar tendens til at flere elever faller fra tidlig. Skolenes jobbing og innsats mot elevene er gjennomgående mer seriøst ivaretatt og tilrettelagt enn tidligere. Leder mener også at lærerne er mer oppdaterte og strukturerte enn tidligere.

Representantene fra Verdal videregående skole understreket at god undervisning for alle er det viktigste for å forberede elevene på lærlingtiden. Fokus i undervisningen er mål, vurdering og vurderingskriterier, tilrettelegging for dem som har behov for det (både faglig og personlig). Det satses mye på ledelse i klasserommet for på den måten å legge til rette for et godt læremiljø.

Arbeidet med å forberede elevene starter allerede i ungdomsskolen. Faget utdanningsvalg starter i 8. klasse med orientering om skolevalg i videregående skole og de yrkesmuligheter dette gir. Alle elevene i 9. klasse hospiterer i videregående skole (vgs) 1 dag og i 10 klasse har elevene 2 dager på vgs. De er også ute i praksis i bedrift. Faget har egen undervisningsplan og anses å være starten på foreberedelsesarbeidet. Opplæringen skal gi elevene erfaring med innhold, oppgaver og arbeidsmåter i ulike utdanningsprogram i videregående opplæring og

aktuelle yrker. De forskjellige utdanningsprogrammene ved skolen deltar i egen informasjonsdag for 10.-klassene i Verdal og Levanger kommuner.

Det er en generell oppfatning at skolen bruker tilstrekkelig tid til å gjøre elevene kjent med mulighetene gjennom praksis i bedrift. Dette kommer i tillegg til faget prosjekt til fordyping. Dette gjøres særlig i Vg2, men også i Vg1, og gjerne i flere perioder. Å forberede eleven til yrke/lærlingtid er et samspill mellom elev, lærer og bedrift.

Tilbakemeldingene til skolen fra bedriften om elevene varierer. Det ble pekt på at dette kan ha sammenheng med hvor strenge opptakskrav det er til det enkelte programfaget (karakter på ungdomsskolen) og hvor motiverte elevene er.

Verdal videregående skole mener at det er et godt samarbeid mellom skole og bedrift. Skolen peker på viktigheten av samarbeidet med Opplæringskontorene (OK) for å foreberede elevene til læretid. Det er også sentralt at den enkelte elev har samtaler med OK, og at dette møtet skjer på riktig tidspunkt i opplæringsløpet.

Rådgiver ved Steinkjer videregående skole sier at kompetansemålene for fagene skal nås før elevene tar fatt på lærlingtiden.

Det ble fortalt at AVGO etter hvert har fått mer fokus på at alle fag fra Vg1 skal være godkjent før Vg2. Det er innført rutiner om at skolene sender oversikt over elever som anses ikke å klare kompetansekravene til AVGO, og at disse elevene følges opp våren i Vg1.

For faget Prosjekt til fordyping er timene samlet 1 dag per uke, gjerne midt i uken, slik at det blir en dag med avbrekk i teoretiske fag. Steinkjer videregående skole har god erfaring med å dele opp skoleuken på denne måten. Elevene får i henhold til læreplan prøve seg i praksis i flere ulike fagretninger for å få best mulig grunnlag for riktig valg. Dette har etter rådgiverens mening ført til mindre omvalg av fag.

I undervisningen settes det fokus på presis oppmøte, arbeidstøy og utstyr, følge rutiner osv. Skolen har partnerskapsavtale med bedrifter, og det er rutinemessig dialog, både ved at lærere er ute i bedriftene og ved at kontaktpersoner inviteres til skolen. Hun har inntrykk av at det er samme system på andre skoler. Det vil være variasjoner mellom fagene, og det praktiske tilpasses det enkelte faget. De ulike avdelingene på skolen samarbeider og lærer av hverandre når det gjelder å forberede elever og samarbeide med bedrifter. Opplæringskontorene er rutinemessig ute på skolene og avdelingslederens inntrykk er at dette fungerer godt.

Leder for entreprenørselskapet Fuglesang og Dahl As mener at lærlingene som kommer ut i praksis ikke har så godt faglig grunnlag nå som tidligere. Han mener det er for mye generelle fag og for lite spissing mot det aktuelle lærefaget på Vg1, og særlig på Vg2. Han mener det bør være mulig å spesialisere seg mer allerede på Vg1. At elevene ikke er faglig gode nok, mener han skyldes system og læreplaner, og ikke skole eller lærlingkandidat.

Når det gjelder kunnskap om og holdninger til arbeidslivet er erfaringen at dette er bra, og det er ikke registrert forskjell på kandidatene avhengig av hvilken videregående skole de kommer fra. Når det gjelder fravær i skolen mener han at det må ses bak tallene før det trekkes konklusjoner om kandidaten av den grunn.

Bedriften erfarer at det er stor variasjon mellom lærlingkandidater, og at de gjerne skulle hatt flere gode kandidater å velge mellom når de skal ta inn lærlinger. Lederen har inntrykk av at mange velger yrkesfag fordi det tilsynelatende er letteste veien gjennom videregående opplæring. De beste lærlingene velges ut fra anbefalinger fra lærere og fra praksistid i bedriften tidligere, men han er klar over at det også finnes kandidater som ikke gjør det spesielt godt på skolen, men som likevel kan gjøre det godt som lærling. Han oppfatter rådgivere i skoleverket som veldig akademiske, og tror at det er med å påvirke den veiledningen som gis slik at ”flinke” elever rådes til å velge studiespesialisering

Han tror at en heving av statusen på fagopplæring er nødvendig for at nivået på lærlingkandidatene skal bli bedre. Dette mener han kan gjøres ved å heve kravene for å komme inn på utdanninga, og vet å gradere karaktergivningen ved avlegging av svenneprøven.

Leder for anleggsgartnerfaget ved Mære videregående skole mener at elevene ved skolen faglig sett er godt forberedt for læretiden, men at arbeidsmoral og forberedelser for arbeidslivet generelt kunne vært bedre. Han mener at spilleregler i arbeidslivet bør inngå som en mer aktiv del av undervisningen i Vg1 og Vg2.

4.3 Vurdering

Fagene Utdanningsvalg i ungdomsskolen og Prosjekt til fordyping i Vg1 og Vg2 er tenkt å gi elevene et godt utgangspunkt for å kunne foreta valg og være godt forberedt på å gå inn i en lærlingsituasjon.

Vårt inntrykk er at bedrifter som tar i mot lærlinger har ulik oppfatning om hvor godt lærlingene er faglig forberedt, og at dette kan variere avhengig av hvilket fag det er snakk om. Videre er det en oppfatning av at lærlingene ikke alltid er godt forberedt på arbeidslivets krav. Dette støttes av instruktørundersøkelsen fra 2011 som viste at dette er forhold som har blitt dårligere siden 2009, og at de nordtrønderske skolene vurderes som dårligere enn landet for øvrig.

Skolene mener at de gjennom undervisningen og fokus på læremål gjør elevene godt forberedt faglig, og lærlingenes svar i lærlingundersøkelsen viser at de er bra fornøyd med den undervisningen de fikk i skolen. Innspill om varierende kompetanse i skolen og skuffelse over at hospiteringsmuligheten for lærere ikke benyttes mer, tyder på at skolene bør ha større fokus på dette.

Det ser ikke ut til å være vanlig at bedrifter gir tilbakemeldinger om lærlinger som kan være nyttige for skolens arbeid i sin kvalitetsutvikling. Når i tillegg enkelte aktører har en oppfatning om at det er sprik mellom skolens og bedriftenes oppfatning på lærlingenes kompetanse når de kommer ut i bedrift, kan det tyde på at det bør vurderes å legge inn en tilbakemeldingsrutine for slike forhold. Denne kan inngå som en del av den dokumentasjonen lærebedriftene skal gi AVGO, og som AVGO bør videreformidle til skolene.

Samtidig er inntrykket at skolene i stor grad samarbeider med bedrifter for å få elever ut i praksis i løpet av Vg1 og Vg2. I disse periodene bør det være mulig å ha dialog om hvordan undervisningen i faget er lagt opp på skolen og hvilke forventninger bedriftene har. For at denne dialogen skal fungere best mulig, er det viktig at lærere også følger opp elevene ute i bedrift, og at det klart hvilke forventninger partene har til hverandre i disse periodene.

Når det gjelder oppfatningen av elevenes ferdigheter på de ”utenomfaglige” områdene, er vårt inntrykk at skolene helt klart ser denne utfordringen, og de har fokus på dette området. For disse forholdene betyr helt klart den enkelte elevs holdninger mye.

4.4 Konklusjon

Bedriftene etterspør bedre faglig kvalifiserte lærlinger, men det er variasjoner mellom fagene. Lærlingene gir gjennom lærlingundersøkelsen uttrykk for at de er godt fornøyd med opplæringen i skolen. På dette området er det bedriftenes oppfatning som må gi størst tyngde til konklusjonen om at lærlingene ikke er godt nok forberedt på læretiden.

Samarbeid mellom skole og bedrift ser ut til å kunne bli bedre, og tilbakemeldinger til skolene etter at lærlingtiden har startet opp ser ut til å mangle. Vi tror bedre kommunikasjon kan være med å bidra til å minske forventingsgapet, men også styrke skolene slik at de kan gjøre undervisningen bedre.

5 System for oppfølging

Følgende problemstilling er valgt:

Følger fylkeskommunen opp lærlinger og lærebedrifter?

5.1 Revisjonskriterier

I opplæringsloven er oppfølging av elever og lærlinger tema i flere av paragrafene:

§ 4-3 sier at bedrifter som tar på seg opplæring av en eller flere lærlinger eller lære kandidater må være godkjent av fylkeskommunen. Yrkesopplæringsnemnda (YON) skal på forhånd gi en faglig vurdering av bedriften. Fylkeskommunen skal legge avgjørende vekt på den faglige vurderinga fra YON før endelig vedtak fattes.

§ 4-5 sier at lærekontrakter må godkjennes av fylkeskommunen for å bli gyldige.

§ 4-7 sier at lærebedriften årlig skal rapportere til fylkeskommunen om opplæring av lærlinger og lære kandidater. Dette er nærmere presisert i forskrift til loven i § 1 11-3 som omhandler lærebedriftenes plikt om å gi fylkeskommunen informasjon for vurdering av bedriften og for å utbetale tilskudd. Videre skal lærebedriften medvirke til å etablere administrative system og å innhente statistiske og andre opplysninger som trengs for å vurdere tilstanden og utviklingen innenfor opplæringen.

§ 4-8 omhandler fylkeskommunens oppgaver utover de som er nevnt over:

Fylkeskommunen skal bl.a.

- rettlede og følge opp bedrifter i tillegg til å kontrollere at den enkelte bedriften fyller kravene for å få godkjenning

- legge fram for yrkesopplæringsnemnda saker som har betydning for fag- og yrkesopplæringa, før fylkeskommunen gjør vedtak i saken. Saker om godkjenning av lærebedrifter, tap av godkjenninger og kvalitetssystemet for fag- og yrkesopplæringa skal alltid legges fram for nemnda

I henhold til opplæringslovens § 13-10. 2. ledd skal fylkeskommunen ha et forsvarlig system for vurdering av om kravene i opplæringslov og forskrift blir oppfylt. I Utdanningsdirektoratets veileder er et sagt at dette systemet bør kunne dokumenteres skriftlig, og det er satt opp en del anbefalinger om hva systemet bør inneholde. Som en del av oppfølgingsansvaret skal det utarbeides en årlig rapport om tilstanden i den videregående opplæringen, knyttet til læringsresultat, frafall og læringsmiljø. Den årlige rapporten skal drøftes av fylkestinget.

Det er lærebedriftene som har ansvar for den faktiske opplæringen av lærlingene. Ansvar for oppfølging av lærebedrifter, og gjennom det at lærlingene får tilfredsstillende opplæring, ligger til fylkeskommunen.

Følgende revisjonskriterier er valgt:

- Fylkeskommunen skal ha system for oppfølging av lærebedrifter
- Yrkesopplæringsnemnda skal behandle og gjøre vedtak om fylkeskommunens kvalitetssystem og om rutiner for å sikre kvalitet
- Fylkeskommunen skal utarbeide årlig tilstandsrapport om læringsresultat, frafall og læringsmiljø i den videregående opplæringen

5.2 Data

For å bidra til at lærebedriftene sikrer kvaliteten på egen opplæring har Yrkesopplæringsnemnda i sak 10/05 vedtatt systematisk plan for veiledning og kontroll av lærebedrifter.

I sak til Yrkesopplæringsnemnda (sak 11/01) om Fylkeskommunens veiledning og oppfølging av fagopplæring i bedrift 2010 er det tatt utgangspunkt i tiltak fra YONs sak om veiledning og kontroll av lærebedrifter, og det er rapportert på følgende tiltak:

- Læringsamlinger
- Veilednings- og kontrollbesøk av opplæringskontor, opplæringsbedrifter og lærebedrifter⁶
- Kurs for faglig ledere og instruktører
- Gi informasjon til aktuelle lærebedrifter og opplæringsbedrifter
- Veilede i vanskelige læreforhold
- Jevnlig dialog og samarbeid med ansatte og styret i opplæringskontor
- Spesiell oppfølging og veiledning av læreforhold i opplæringsbedrifter
- Rapportering
- Innhente kunnskap og erfaringer om tilstanden på fagopplæringen i Nord-Trøndelag

---

⁶ Opplæringskontor: sammenslutning av lærebedrifter og opplæringsbedrifter, lærebedrifter er godkjent for å ta i mot lærlinger med sikte på fagprøve eller svenneprøve, opplæringsbedrifter er godkjent for å ta i mot lærekandidater som tar sikte på en mindre omfattende prøve enn fag- eller svenneprøve.

I sin oppsummering til saken skrev fylkesutdanningssjefen følgende:

”Fylkeskommunen legger ned betydelige ressurser i oppfølging av de ni utvalgte områdene som skal sikre kvaliteten på opplæringen i lærebedriften. Erfaringene tilsier at dette er nyttige tiltak som det bør arbeides videre med. Eventuelle korrigeringer gjøres med bakgrunn i de erfaringer som fylkeskommunen tilegner seg. Kvalitetssikringsarbeidet er en kontinuerlig prosess, og er et viktig ledd i å opprettholde den høye kvaliteten fagopplæringen i Nord-Trøndelag har.

Spesielle utfordringer fremover ser ut til å være rekruttering til kurs for faglig ledere, og mange selvstendige lærebedrifter og opplæringskontor som skal ha besøk i 2011.

I tillegg kan deltagelse på lærlingsamlingene by på utfordringer fremover. Fylkeskommunen ønsker som hovedregel at alle lærlinger og lære kandidater deltar på samlingene.”

Gjennomføringen av lærlingsamlingene skjer i stor grad i samarbeid med opplæringskontorene. Lærlingsamlingene er et ledd i arbeidet med å kvalitetssikre lærlingenes læringsmiljø og forberedelser til fag- og svenneprøven. Her kan lærlingene ta med seg sine faglige veiledere om ønskelig, fagveileder ved Mære videregående skole mener det burde vært et krav om at veiledere også fikk invitasjon.

Når det gjelder arbeidet med veilednings- og kontrollbesøk av opplæringskontor og lærebedrifter ble det vist tilfølgende hovedfokus ved besøkene:

- Det finnes en intern plan for opplæring av lærlinger og lære kandidater.
- Bedriften følger sin plan for hvordan opplæringen av lærlinger/lære kandidater skal organiseres og gjennomføres
- Bedriften og lærlingen bruker læreplanen i planlegging og vurdering av opplæringen.
- Lærlingen/lære kandidaten får regelmessig veiledning og tilbakemelding på den faglige utviklingen.
- Underveisvurderingen bidrar til at lærlingene/lære kandidaten blir bedre i faget.
- Lærlingen/lære kandidaten blir informert om rettigheter og plikter.
- Bedriften vurderer sitt ”eget system” for hvordan opplæring av lærlinger/lære kandidater organiseres og gjennomføres (jfr. krav til godkjenning, internkontroll og kvalitetssikring)

I tillegg til besøk på nye bedrifter, sies det i saksframlegget at det etterstrebes en besøkssyklus på ca 2 år, og at dette dermed er et kontinuerlig og ressurskrevende arbeid. Vi har fått kopi av skriftlige referat fra slike møter.

Yrkesopplæringsnemnda har også behandlet retningslinjer for godkjenning av lærebedrifter, opplæringskontor og opplæringsringer, siste gang i sak 12/02. Yrkesopplæringsnemnda delegerte i sak 12/03 ansvaret for den faglige vurderingen av lærebedrifter – herunder opplæringskontor og opplæringsringer⁷ – i Nord-Trøndelag til fylkeskommunen.

Opplæringskontorene er sammenslutninger av lærebedrifter og er en viktig samarbeidspartner for Fylkeskommunen, men har i følge AVGO ikke noen formell rolle. Det er inngått avtale

---

⁷ En opplæringsring er et opplærings samarbeid mellom bedrifter. Lærekontrakt blir tegnet mellom lærlingen/lære kandidaten og den bedriften som skal ha hovedansvaret for opplæringen. Lærlingen kan utplasseres på en eller flere medlemsbedrifter i ringen for å oppfylle hele læreplanen.

mellom AVGO og opplæringskontorene. For de lærlingene som har læreplass i bedrifter tilknyttet opplæringskontor, har fylkeskommunen gitt oppfølgingsansvaret av den enkelte bedriften til det enkelte opplæringskontoret.

Oppfølging av elever som har alternativ opplæring i skole gjøres gjennom kvalitetssystemet i videregående skole. Det gjennomføres skolebesøk, og utdanningssjefen er i dialog med den enkelte skole.

Elev- og lærlingombudet mener at å ha rutiner for oppfølging ikke er noen garanti for kvaliteten i oppfølgingen. Ombudet mener oppfølgingen av lærebedriftene fra fylkeskommunens side varierer fra svært godt til svært dårlig, og i stor grad er personavhengig. Hennes ønske er at alle som har oppgaver i forbindelse med fagopplæring ved AVGO må ut i skolene og bedriftene der de har et fagansvar. Bedre og jevnlig kontakt mellom lærebedriftene og AVGO vil etter ombudets mening føre til at det vil bli lettere å håndtere konfliktsituasjoner, men er samtidig klar over at det krever personressurser for å få til et godt systematisk samarbeid med bedriftene.

For de bransjene som har opplæringskontor er ansvaret for oppfølging av bedriftene lagt til opplæringskontoret, og i mange tilfelle mener ombudet at denne oppfølgingen gir bedre resultater enn når oppfølgingsansvaret ligger til AVGO. I større lærebedrifter som har egne systemer for oppfølging av lærlinger, er ombudets inntrykk at også samarbeidet med AVGO fungerer bedre.

Elev- og lærlingombudet berømmer AVGO for det gode samarbeidet de har, og det at ombudet har blitt benyttet av AVGO til lærlingenes beste i vanskelige situasjoner.

Vi har fått opplyst at alle opplæringskontorene har felles intern kontroll med tillegg av nødvendig informasjon som gjelder det enkelte kontor. Det er bare bedrifter tilknyttet opplæringskontor som bruker lærlingperm som er utarbeidet av Opplæringskontorene; frittstående bedrifter må utvikle egne systemer for oppfølging av lærlinger og dokumentasjon av opplæringen.

Inntrykket fra Opplæringskontoret for byggfag i Inn-Trøndelag er at det varierer hvordan lærlinger blir ivaretatt i bedriftene.

Leder for Lærlingkompaniet mener at fylkeskommunen har gode rutiner rundt opplæringen i videregående skoler. Inntrykket av kvaliteten vedrørende fylkeskommunens oppfølging i lærebedrift er at fylkeskommunen har en noe mer distansert rolle i denne viktige fasen av elevenes skolesituasjon. Leder mener fylkeskommunen i dag ikke har gode nok rutiner for tilsyn og oppfølging av elever ute i bedriftene, noe som står i sterk kontrast til opplæringskontorenes strenge rutiner for samme type oppfølging. Han kjenner til eksempler der elever har hatt kontakt med fylkeskommunen kun en gang i løpet av 2 år i bedrift. Kontakt kun en gang i året er vanlig, mens opplæringskontorene tilstreber seg på kontakt med lærlingene hvert kvartal.

Lærlingkompaniet har opplevd at bedrifter har meldt seg inn i opplæringskontoret for å få bedre oppfølging av lærlinger i egen bedrift.

Fagveileder ved anleggsgartnerlinjen ved Mære videregående skole mener at opplæringskontoret også burde vært med i bildet når det gjelder fagopplæring ved Mære. På

lærlingsamlingen 2011 fikk han inntrykk av at opplæringskontoret har et bedre opplegg med og rundt lærlingene enn det AVGO gir.

Skolene har ikke ansvar for elevene når de er lærlinger, og det gis ikke systematiske tilbakemeldinger til skolene om hvordan "deres" elever gjør det ute i bedrift i lærlingperioden på bakgrunn av oppfølging underveis, frafall, fullføring osv. Det er AVGO/OK som har oversikt over disse kvalitetsparametrene, og det ble sagt at det kunne være nyttig å få slik informasjon for å kunne gjøre en bedre jobb i Vg1 og Vg2.

Det er skolens erfaring at det er noe varierende oppfølging i lærlingperioden. Det viser seg at elever både trenger og ønsker tettere oppfølging nå enn tidligere (før reform 94.)

Firmaet Fuglesang og Dahl AS er tilknyttet opplæringskontor og jobber nært opp mot dette. Firmaet har lite kontakt med AVGO, og har heller ikke kontakt med skolene i lærlingperioden. Lærlingene har begynt å ta i bruk elektronisk opplæringsjournal. Denne må følges opp kontinuerlig, og lederen mener at dette bidrar til å gjøre oppfølgingsarbeidet bedre. Bedriften skal også fylle ut en opplæringsperm som dokumenterer gjennomført opplæring.

Det ble sagt at det ikke er en forutsetning å være medlem av opplæringskontor for å få til god oppfølging. Det ble vist til bedrifter som har fått gjennom flere lærlinger med toppresultat, dette er relativt store bedrifter som har en egen person som er ansvarlig for lærlingene. Inntrykket var at ansvaret for lærlingene i disse bedriftene i stor grad er overlatt til bedriften, og at AVGO i liten grad er inne i bildet.

Fagveileder ved Mære vgs har gjennomgått et obligatorisk vurderingskurs samt faglederkurs som tilbys årlig. Fagveilederen savner likevel oppfølging i forhold til kursing, og mener mye er overlatt til den enkelte veileder selv å finne ut av. Ved lærlingsamlingen i 2011 var det et inntrykk av at bedrifter som følges opp av Opplæringskontoret for Byggfag i Inn-Trøndelag har en bred og mer planmessig oppfølging. Ansvaret for fagveiledning ved gartner og anleggsgartnerdelen ved skolen/bedriften er overlatt til fagleder selv der han har ansvaret for å få disse frem til fagprøver uten oppfølging eller innspill fra AVGO. Det blir i dag brukt mye tid på lærepermer og arbeid med disse da dette må utvikles på egen hånd. Han vurderer det også dit hen at opplæringskontoret har et bedre opplegg for vurderinger av lærlinger og at NTFK/AVGO burde hatt noe tilsvarende. Han har ikke registrert at lærlinger har blitt fulgt opp særskilt av AVGO, og kjenner heller ikke til om det er møter eller kontakt mellom rektor og AVGO angående oppfølging av lærlinger.

Instruktørundersøkelsen viser at det er større grad av dokumentasjon av læringen i Nord-Trøndelag enn i resten landet. Instruktørene er godt fornøyd med informasjonen de har fått fra fylkeskommunen, og med at det er liten variasjon mellom opplæringskontortilhørighet.

Andre funn i undersøkelsen er at bedriftene har mer kontakt med opplæringskontorene enn ellers i landet, og at de er mer fornøyd med opplæringspermen enn ellers i landet. Det kommer også fram at lærlingen har fått mer informasjon om læreplanene enn ellers i landet

Videre viser undersøkelsen at det i halvparten av bedriftene er laget plan for opplæringen i lærebedriften, og at lærlingenes opplæring i all hovedsak blir dokumentert. Det oppleves meningsfullt å bruke opplæringspermen, de fleste er fornøyd med den, og den er viktig for lærlingen.

Lærlingundersøkelsen viser at hovedinntrykket er at bedriftene er flinke til å tilrettelegge for læring. De fleste elevene sier at de i stor grad får regelmessig veiledning av instruktør, og skåren har økt fra 2009. Ca 1/3 svarer at de ikke vet om det er laget en intern plan for opplæringen, mens 36 % sier de har plan og 29 % sier de ikke har opplæringsplan. Når det gjelder informasjon/veiledning svarer 21 % at de ikke har vært i kontakt med fylkekommunen, blant de resterende er inntrykket at de i liten eller i noen grad er fornøyd med denne veiledningen. De fleste lærlingene hadde kontrakt med et opplæringskontor. Omtrent 30 % var i noen grad fornøyd med kontakten, og ca 30 % var i stor og svært stor grad fornøyd med kontakten.

Fylkestinget får hvert år presentert en kvalitetsmelding for utdanningssektoren. Kvalitetsmeldingen for 2011 var den 6 i rekken. Kvalitetsarbeid i fagopplæringen nevnes spesielt, og det vises til at arbeidet i 2010 ble gjennomført med bakgrunn i vedtak i Yrkesopplæringsnemnda som beskriver et system for veiledning og oppfølging av fagopplæringen. Høsten 2010 ble systemet revidert og godkjent i YON sak 5/2010. Resultater fra fag-, svenne- og kompetanseprøver og gjennomføringsgrad omtales i rapporten. Lærling- og instruktørundersøkelsen 2011 ble presentert i meldingen, og i lærlingundersøkelsen er trivsel, motivasjon og medbestemmelse tema. I kvalitetsmeldingen for 2010 ble det rapportert på gjennomføring av fagopplæringen i bedrift.

I sak 11/65 tok fylkestinget kvalitetsmeldingen til orientering og vedtok videre utviklingsmål for sektoren, bla a om faglig framgang og økning av gjennomføringsgrad på lang sikt. På kort sikt ble følgende målsettinger videreført: lærerne i skal være tydelige pedagogiske ledere i klasserommet, og den videregående opplæringen i fylket skal gjennomføres av en utpreget tilbakemeldingskultur.

I fylkesrådets vurdering av meldingen heter det at: *Arbeidet med å samle ulike resultater, får i kommende periode et større fokus. Utdanningssektoren innfører et nytt system for innhenting av kvalitetsdata i løpet av skoleåret 2011/2012. Opplæring i bedrift må på samme måte følges opp tettere, og det må gjennomføres årlige undersøkelser og målinger.*

Årsmeldingen for Elev- og lærlingombudet legges også fram for fylkestinget.

5.3 Vurdering

Vi mener at fylkeskommunen gjennom retningslinjer for veiledning og oppfølging av lærebedrifter og opplæringskontor har etablert et system som i utgangspunktet ivaretar det ansvaret fylkekommunen har for dette oppfølgingsarbeidet.

Det kommer imidlertid fram at det er ulik oppfatning av hvor godt dette oppfølgingsarbeidet gjøres. Arbeidet er ressurskrevende, og det å ha gode systemer er ikke tilstrekkelig dersom disse ikke følges opp i praksis.

Gjennom utdanningssjefens rapportering på gjennomførte tiltak til yrkesopplæringsnemnda mener vi at YON har fått være med å behandle og gjøre vedtak om kvalitetsarbeidet. Dette er i tråd med YONs eget vedtak i sak 10/05.

Kvalitetsmeldingen for utdanningssektoren i Nord-Trøndelag tilfredsstiller etter vårt skjønn krav om rapportering på gjennomføring og kvalitet og læringsmiljø.

5.4 Konklusjon

Vår vurdering er at det finnes systemer og tilrettelegging for oppfølging av lærebedrifter og lærlinger, men at oppfølgingen kan gjøres bedre slik at alle parter føler seg like godt ivaretatt.

6 Alternativ fagopplæring i skolen

Følgende problemstilling er valgt:

Har fylkestingets målsettinger for videregående opplæring gitt resultater for alternativ fagopplæring i skolen?

6.1 Revisjonskriterier

Læreplass i bedrift etter fullført vg2 er det normale forløpet for elever som tar fagopplæring. Alternativ fagopplæring i skolen (AOS) er et tilbud for elever som står uten læreplass i bedrift etter fullført vg2. Opplæringslovens § 3-3, 4. og 5. avsnitt har følgende ordlyd: ” *Dersom fylkeskommunen ikkje kan formidle opplæring i bedrift til dei som ønskjer slik opplæring, må også bedriftsdelen av opplæringa skje i skole. Fylkeskommunen skal gi tilbod om opplæring som lærlingar og lære kandidat ar ikkje kan få i lærebedrifta.*” Tilbudet er opprettet med bakgrunn i statens garanti om at alle skal ha muligheten til å gjennomføre et komplett utdanningsløp uten opphold.

Opplæringslovens § 3-4 har bl.a. følgende bestemmelser: ” *Departementet gir forskrifter om trinn og programområde, om fag, om mål for opplæringa, om omfanget av opplæringa i faga og om gjennomføringa av opplæringa. Departementet gir forskrifter om vurdering av elevar, lærlingar, lære kandidat ar, privatistar og praksiskandidatar, om klage på vurderinga, om eksamen, om fag- og sveineprøve og om dokumentasjon. Departementet gir forskrifter om godskriving av tidlegare gjennomgådd opplæring eller praksis. Elevane, lærlingane og lære kandidat ane skal vere aktivt med i opplæringa. Undervisningspersonalet skal tilretteleggje og gjennomføre opplæringa i samsvar med læreplanar gitt etter lova her. Rektor skal organisere skolen i samsvar med forskrifter etter første leddet og i samsvar med §§ 1-1 og 3-3 og forskrifter etter § 1-5.*” Tilbudet om AOS innebærer som hovedregel at 2 års læretid i bedrift erstattes med ett års læretid i videregående skole. Elevene skal nå samme mål som lærlinger i bedrift, men på halve tiden

I følge årsmelding for 2010 har Fylkestinget bl.a. vedtatt følgende utviklingsmål for utdanningssektoren for 2010/2011:

- Andel elever, lærlinger og lære kandidater som gjennomfører videregående opplæring skal økes
- Elevene skal ha faglig framgang (forbedring av karakterer)

Fylkestinget vedtok i desember 2010 (Sak 10/228) oppfølging etter prosjekt ”Flere gjennom” og Oppvekstkommissjonen, der det framkom at det skulle iverksettes tiltak for bl.a. å styrke fag- og yrkesopplæringen i skole og bedrift. Alternativ fagopplæring i skolen er ikke nevnt spesielt, men omfattes på generelt nivå.

Med utgangspunkt i ovenstående er følgende revisjonskriterier utledet:

- Alternativ fagopplæringen i skolen skal styrkes
- Gjennomføringsprosenten for elever som har læretiden i skole skal økes

6.2 Data

Tilbud om alternativ fagopplæring i skolen (AOS) gis til elever som ikke får lærlingplass og står uten annet tilbud når de er ferdige med VG2. I saksframlegg til sak om tilbudsstruktur i videregående skoler i fylket (sak 08/05) er AOS beskrevet på følgende måte:

”Det er et mål for dimensjonering av de ulike tilbud innenfor yrkesfag at det ikke skal være et behov for å opprette AOS-klasser. AOS eller alternativ opplæring i skole, opprettes blant annet på grunn av mangel på læreplasser og at elevene da har krav på opplæring i skole hvor læreplaner fra bedrift skal brukes. Som oftest er de elever med svakest resultat som ikke får læreplass og som begynner i en AOS-klasse. Erfaringer med AOS-klasser er at en del elever faller fra og at færre går opp til og består fagprøven.”

De som tar i mot tilbud om AOS skal gjennomføre læreplan for VG3 i bedrift på et år (10 mnd). Flere vi snakket med mente at dette gjorde tilbudet krevende. Lærlingtid i bedrift er 2 år på grunn av verdiskapingsaspektet. Avdeling for videregående opplæring (AVGO) fortalte at de de siste årene har vært ca 40 elever i fylket som har tatt i mot tilbud om AOS, men anslo at bare ca 25 % fullførte med fagbrev etter 1 år. Det ble sagt at AOS ble ansett som et dårligere alternativ enn læreplass i bedrift for elevene. Ifølge AVGO er det nasjonalt fokus på disse problemstillingene, uten at det foreløpig har ført til endringer.

Nord-Trøndelag Fylkeskommune har gjennom flere år hatt fokus på problemet med at mange elever dropper ut av videregående skole. Flere prosjekter som har hatt fokus på problemstillingen er initiert, for eksempel Oppvekstkommissjonen og Flere gjennom. Prosjektene har sett på årsaker til at elever faller fra, og foreslår tiltak for å motvirke dette. Fylkestingets vedtak i forbindelse med behandling av sluttrapportene tar tak i foreslåtte strategier og tiltak.

Nord-Trøndelag Fylkeskommune har gjennom vedtak om tilbudsstruktur 2011-2012 (sak fylkesrådet 10/218) kanalisert AOS til to skoler i fylket; Steinkjer videregående skole og Verdal videregående skole. I Fylkesrådets saksframlegg er et av argumentene for å kanalisere tilbudet til to skoler at dette vil gi mulighet for å utvikle kompetanse om organisering og opplæring. Dette vil igjen kunne gi mer forutsigbarhet for skoler, ungdommer og bedrifter som er involvert, og gi økt interesse og motivasjon for å gjennomføre tredje året i skolen. Det ble også pekt på mulighet for å starte opp AOS på et tidligere tidspunkt for at det skal kunne være mulig å fullføre innen neste skoleår starter. Et annet tiltak som ble nevnt var aktiv formidling av ungdommer som gjør seg ferdige med AOS til å få seg lærekontrakt andre året av læretiden slik at de på få to år på å avlegge fagprøven. Tilbudet ble lagt sentralt for å fange opp flest mulig elever, og dette ble forsøkt første gang høsten 2011.

Fra skolehold mener man at det kunne gjøres en bedre jobb med AOS-tilbudet dersom de på et tidligere tidspunkt fikk vite hvor mange AOS-elever som kom. Slik det er i dag får skolene beskjed på høsten, og må organisere opp et tilbud til november. Skolene er tydelige på at det er behov for ekstra ressurser og forutsigbarhet for å kunne gi gode tilbud. Det er ofte elever i klassene som trenger ekstra oppfølging og tilrettelegging. Det arrangeres samlinger, der erfaringsutveksling har vært en viktig del, for skoler som tilbyr alternativ fagopplæring i skolen.

AVGO kan fortelle at det også etter omleggingen med kanalisering av AOS til to skoler er deltakere fra hele fylket. Antallet som har takket ja til tilbudet ser i følge AVGO ikke ut til å ha endret seg. Det er ikke kjent hvorvidt det er flere som ikke velger å ta i mot tilbud fordi det ikke tilbys i nærheten av der de bor. I strategidokumentet om tilbudsstruktur i videregående opplæring – 2020 er det vist til at manglende geografisk samsvar mellom hvor søkere er og sted for lærlingtilbud bidrar til at mange ikke kommer i lære. Et av prinsippene med dimensjonering av skoletilbud i fylket er at det skal legges til rette for at flest mulig elever kan få bo hjemme det første året. I forbindelse med behandling av sak 11/90 kom det i merknad fram at det bør utredes om en sentralisering av AOS vil være i tråd med intensjonen om å få flere elever igjennom og med å ha elevbaserte tjenester nær elevene.

Fra en av skolene fikk vi innspill på at det er bedre at en elev må reise til et godt tilbud, enn at alle fag skal tilbys lokalt.

Resultater fra høsten 2011 ved Verdal videregående skole viser en gjennomføringsprosent på nærmere 100 % innenfor normaltid. Avdeling for videregående opplæring (AVGO) sier at etter omleggingen har 13 av 14 oppmeldte elever bestått fagprøven, noen har utsettelse på grunn av behov for lenger tid og noen må ta andre fag før de kan gå opp til prøve. AVGO har ikke utarbeidet statistikk på karakterutvikling for AOS-elever, men mener å ha inntrykk av at det nå er flere som velger å gå opp til prøve og som lykkes med gode resultater.

Alle vi har snakket med forteller at det bare er de beste elevene som får lærlingplass, og at de som står igjen er relativt svake elever. Det finnes unntak: dyktige elever som ikke finner lærlingplass i bedrift fordi det ikke finnes lærlingplasser i faget.

Tidligere elev- og lærlingombud mener at alternativ fagopplæring i skolen er et tilbud som over tid har vært dårlig tilpasset behovet, og som i en del tilfeller har blitt stemoderlig behandlet av den enkelte skole. Hennes inntrykk er at tilbudet har blitt bestemt før man har kjent behovet. Tilbakemeldinger til Opplæringskontorene fra bedrifter tyder på at fagbrevet etter opplæring i skole ikke på langt nær anses å tilsvare det fagbrevet som oppnås i bedrift. Dette skyldes etter Opplæringskontorenes mening at det ikke er gode nok opplæringsmuligheter i skolene, det kan gjelde både utstyr og oppdatert kompetanse. Daglig leder i Fuglesang og Dahl AS mener at det ikke er mulig å bli en god fagarbeider etter å ha tatt fagbrev i skole. Tilbudet oppfattes som en nødløsning for å ivareta samfunnets ansvar for videregående opplæring for de elevene som ikke har fått lærlingplass i bedrift.

Steinkjer videregående skole mener at mange elever som får tilbud om AOS ikke vet hva det er, og kan takke nei til tilbudet av den grunn. Det ble sagt at det er vanskelig for skolene å informere om AOS, da det kun er et tilbud som oppstår dersom det på høsten er elever som har krav på et slikt tilbud. AVGO skriver i en e-post til revisjonen: "Det er ikke ønskelig at elever skal "velge" AOS, da vi mener at læreplass er beste alternativet. Men at de vet om muligheten er positivt, og det hadde vært positivt om de i stedet for ikke å ha noe å gjøre, faktisk gjennomfører AOS og består fagprøven."

Avdelingsleder ved Steinkjer vgs mener at det burde satses på å organisere AOS annerledes, og at AOS burde være et ordinært tilbud i videregående skole, og ikke tilbys som en siste løsning sent på høsten. Sterke elever kan ha større forutsetninger for å klare en kort læretid, og for mange av disse kan AOS være et godt alternativ. Mange av elevene som tar et påbyggingsår etter vanlig lærlingtid for å studere videre, kunne like gjerne tatt AOS, mens

mange av elevene som i dag tar AOS burde vært lærlinger i bedrift i 2 år da de ikke har tenkt seg til videre studier.

Positive og engasjerte lærere ble av begge skolene trukket fram som veldig viktige suksessfaktorer for å lykkes med alternativ fagopplæring i skolen. For faglærere i den videregående skole er det etablert en hospiteringsordning der lærere kan hospitere ute i bedrift for å oppdatere sin kompetanse. Tilbudet benyttes i varierende grad, men Steinkjer vgs forteller at de prøver å velge lærere til AOS som nettopp har vært ute i bedrift. Elev- og lærlingombudet kjenner til at hospiteringstilbudet for faglærere er lite brukt, og mener det er med å gjøre AOS-tilbudet dårligere enn det kunne ha vært.

Fra Steinkjer videregående skole ble det pekt på at det burde vært anledning til å gi AOS over for eksempel 1½ år i og med at disse elevene har et svakere utgangspunkt. Det ble sagt at NTFK selv kan bestemme lengden på AOS-tilbudet, og at varigheten på tilbudet har sammenheng med kostnadene. At muligheten finnes bekreftes, gjennom oppslag i Trønderavisa 19. januar 2012 der det går fram at 6 av 10 elever besto fagprøven etter ett år, mens de 4 siste skulle ta fagprøven våren 2012. Avdeling for videregående opplæring presiserer i en e-post til revisor at det kan gis forlengelse av AOS-tilbudet dersom PP-tjenesten gir en begrunnet anbefaling om det, og viser til at det er flere grupper som har fått forlengelse fra 3-6 mnd.

AOS-elevene er også mye ute i bedrift, men har da elevstatus. Elevene har behov for å komme ut i bedrift, særlig av hensyn til ny teknologi som ikke finnes i skolen. Verdal videregående skole har oppnådd gode resultater med sitt AOS-opplegg. I følge rådgivere på skolen handler det om tett oppfølging av elevene, også de dagene de har hatt opplæring i bedrift, og måten AOS er organisert på skolen det siste året.

Kravene til å bestå fagprøven er de samme for elever som får alternativ fagopplæring i skolen som for lærlinger som har hatt læretid i bedrift. Som nevnt tidligere sitter AVGO igjen med inntrykket av at AOS blir ansett som et dårligere alternativ enn læreplass i bedrift for elevene, og opplæringskontorene gav også klart uttrykk for dette. Verdal videregående skole er kjent med at AOS-elever har følt et B-stempel, men skolen håper at dette kan snus etter de positive erfaringene de har hatt ved skolen. B-stempelet oppleves sårende for elevene, da det stilles samme krav til kompetanse og ferdigheter i fagprøven som til «ordinære» lærlinger. AOS-elevenes negative opplevelse er tidvis blitt forsterket av holdninger om B-preg signalisert fra enkelte ansatte i opplæringskontorene.

6.3 Vurdering

Antall elever som tar i mot tilbud om Alternativ fagopplæring i skolen har de siste årene ligget på ca 40 elever i året.

Gjennom å legge alternativ fagopplæring i skolen til to skoler er det etter vår mening tatt grep for å styrke tilbudet. Sentralisering av AOS-tilbud vil etter vårt skjønn til en viss grad svare på skolens ønske om mer forutsigbarhet og mulighet til å heve kvaliteten på tilbudet, selv om det ikke kan sies noe sikkert om hvilke fag som ønskes eller hvor mange elever som benytter tilbudet. Det er for tidlig å si noe om hvordan tiltakene oppfattes av andre som per i dag har et negativt inntrykk av ordningen.

Vårt inntrykk er at det er en entydig oppfatning, også fra NTFK selv, om at tilbudet om alternativ fagopplæring i skolen ikke på langt nær er så godt som læretid i bedrift. Når NTFK til tross for dette ønsker at elever skal benytte seg av tilbudet, kan det oppfattes som en dobbelkommunikasjon. Når utfordringen er å få flest mulig igjennom videregående skole, bør det være en stor grad av bevissthet rundt signaler som gis, eller ikke gis, om de ulike tilbudene. Å bedre organisering og kvalitet på tilbudet, og å formidle AOS-elever til bedrifter, er tiltak som på sikt vil kunne gi tilbudet høyere status. Dersom det er en utbredt oppfatning at AOS er en nødløsning, er det revisors oppfatning at det bør vurderes om det kan gjøres mer utover disse tiltakene for å signalisere at det skjer forbedringer, og at tilbydere har tro på tilbudet, for eksempel positiv vinkling på informasjon.

Det er for tidlig å si noe om hvordan sentraliseringen av AOS-tilbudet slår ut på antall elever som takker ja til tilbudet. Erfaringer fra evaluering av lærlingsituasjon kan tyde på at det vil kunne få betydning, noe som også ble tatt opp i forbindelse med behandling av sak om tilbudsstruktur i Fylkestinget høsten 2011. Dette bør følges opp videre.

Det ble pekt på at AOS-elever i utgangspunktet er svakere enn andre lærlinger og derfor trenger ekstra tilrettelegging. Samtidig har AOS blitt ansett som et tøft løp. Å kunne bruke lenger tid ble foreslått som en mulighet, og i følge AVGO er det flere som har fått en slik mulighet. AVGO forteller at det er mange, og stadig flere, som fullfører med bestått fagprøve og gode resultater. Verdal videregående skole forteller også om svært gode resultater for sine AOS-elever høsten 2011. Forbedringen i resultater startet før omleggingen til 2 skoler og kan tyde på at det er en kombinasjon av flere faktorer som har bidratt til dette.

Hvis AOS-tilbudet bedres, kan det vurderes om det bør gis til elever som vet de har tanker om å studere videre etter endt fagutdanning.

6.4 Konklusjon og anbefalinger

Gjennomgangen viser at

- NTFK har gjennom å lokalisere tilbudet om alternativ fagopplæring i skolen til to skoler bidratt til styrke tilbudet og bedre kvaliteten.
- Resultater fra 2011 tyder på at andelen elever som gjennomfører AOS med fagbrev har steget, og at resultatene er gode.

Vi anbefaler at:

- Det bør følges med på hvordan situasjonen rundt AOS-elevene utvikler seg både med tanke på antall og geografisk fordeling.
- Fylkeskommunen bør være bevisst på hvordan AOS-tilbudet profileres og oppfattes.

7 Strukturering av skoletilbud

Hva gjør fylkeskommunen for å bidra til et best mulig samsvar mellom bedriftenes behov for lærlinger og elevenes ønsker om programfag?

I dette kapitlet vil vi beskrive ulike forhold som er med å bestemme hvordan tilbudsstrukturen i den videregående skolen i Nord-Trøndelag fastsettes og hvordan elevens valg kan påvirkes. Samhandling med næringslivet, strategiutvikling og elevenes ønsker er sentrale elementer. Vi har valgt å besvare problemstillingen som en beskrivelse uten revisjonskriterier og etterfølgende vurdering.

7.1 Data

7.1.1 Bedriftenes behov, tilbudsstruktur og samhandling

Nord-Trøndelag fylkekommune godkjenner bedrifter som kan ta i mot lærlinger og lære kandidater. Yrkesopplæringsnemnda har godkjent retningslinjer for dette: ”Retningslinjer for godkjenning av lærebedrifter, opplæringskontor og opplæringsringer lokalisert i Nord-Trøndelag.” Det ligger oversikt over godkjente lærebedrifter på fylkeskommunens hjemmeside med inngang fra første side. Det gis tilskudd til godkjente lærebedrifter.

I ”Styringsgrunnlag for utdanningssektoren i Nord-Trøndelag 2011-2012/2015” står følgende: ”Det må legges vekt på et skoletilbud tilpasset lokale forhold og lokalt næringsliv. Vi vil ha en bedre utnyttelse av arbeids- og samfunns livet som opplæringsarena. Det må legges til rette for alternativ yrkesopplæring hvor en større del av opplæringen skjer i bedrift.”

”De videregående skolene skal fortsatt være viktige aktører i det regionale utviklingsarbeidet i Nord-Trøndelag. De skal både være utdanningsinstitusjoner og kompetanseleverandører til næringslivet, og bidragsytere til lokal utvikling og samhandling.”

Avdeling for videregående opplæring har fortalt at det jobbes etter et årshjul i tilbudsplanleggingen. Det årlige tilbudet legges fram for Fylkesrådet i november hvert år. I saken beskrives forventet situasjon for påfølgende skoleår. Det har i forkant vært dialog med bl.a. NAV, partene i arbeidslivet, bedrifter, opplæringskontor, yrkesopplæringsnemnda.

Hvert 10. år legges det fram sak om tilbudsstruktur i videregående opplæring for fylkestinget. Her er det viktig å vise nødvendige sammenhenger og formidle konsekvenser av utviklingen.

I sak til Fylkestinget i 2008 (sak 08/05) står bl.a. følgende: ”Ved de strukturelle grep som er gjort de senere årene ved å utvikle store kombinert skoler i sentrale områder i fylket, har fylkeskommunen fått slagkraftige skoler som raskt er i stand til å ta opp i seg de endringer som skjer innenfor utdanningssektoren nasjonalt og regionalt. I en tid hvor endringer skjer raskere og raskere, vil det være større behov for samhandling for å tilpasse arbeidskraft til kommende faglige behov. Kompetansekravet i bedriftene vil øke, det vil kreves mer spisskompetanse og større endringskompetanse. Produktenes levetid vil bli kortere og miljømessige krav til produkt og produksjonsmetoder vil få enda større fokus. Med en samhandling og satsing på tettere kontakt med næringslivet og andre interessenter, vil de kombinerte skolene ha en tilbudsstruktur og infrastruktur som kan bidra til å imøtekomme behovene fra næringslivet i Nord-Trøndelag.”

Som prinsipper for dimensjonering ble det i samme sak bl.a. pekt på følgende:

- Tilpasse elevkapasitet innenfor utdanningsprogrammene på yrkesfag slik at det er et fornuftig forhold mellom kapasitet og tilgang på læreplasser.
- Dimensjonering innenfor det enkelte tilbud skal tilstrebes å avspeile behovet det lokale næringsliv etterspør.

Det ble igjen fremmet sak om tilbudsstruktur for Fylkestinget i desember 2011 (sak 11/90). I saksframlegget ble det vist til at målet med utredningen er ”at Nord-Trøndelag får en tilbudsstruktur som i enda større grad tilfredsstiller arbeids- og næringslivets behov for kompetanse, stimulerer til faglig framgang.....”. Saksutredningen peker på at elevtallet i videregående opplæring vil avta fram mot 2020, samtidig som økonomiplanen skisserer en nedgang på 62 millioner kroner til videregående opplæring. Utredningen viser til tilbudsstrukturens viktigste interessenter, bl.a.: samfunn, elever og lærlinger, næringsliv, myndigheter, videregående skoler, andre skoler, offentlige virksomhet.

Vedtaket omhandlet bl.a. følgende:

- Det igangsettes et arbeid for å sikre en mer robust tilbudsstruktur i Nord-Trøndelag etter nærhetsprinsippet for Vg1, med større samordning innen og mellom regioner for Vg2 og Vg3. Det innledes en prosess der skolene involveres i fordeling av tilbud og en formalisering av samarbeidet i de enkelte regioner.
- Antallet inntaksregioner reduseres fra 4 til 3 for å oppnå en større fleksibilitet i tilbudsplanleggingen. Ordningen med nærskolepoeng beholdes. Konsekvensen av en ytterligere reduksjon i antall inntaksregioner utredes. Dagens inntaksreglement revideres.
- Tilbudsstrukturen med spesiell vekt på spesifikke Nord-Trønderske satsinger skal gjennomgå med målsetting om ytterligere effektivisering. Dette for å oppnå en robust tilbudsstruktur som er tilpasset forsvarlige økonomiske rammer.
- Samarbeidet mot de ulike interessentene til videregående opplæring forsterkes ytterligere i planlegging av tilbudsstrukturen, gjennom utvikling av flere møteplasser og flere høringer.
- Arbeids- og næringslivets behov for kompetanse ivaretas gjennom forsterket satsing på fag og yrkesopplæring, fremmedspråk, realfag og livslang læring.
- Fylkestinget skal få den årlige tilbudsstrukturens sak til orientering i komiteen
- Fylkestinget ber fylkesrådet, innen utgangen av 2012, legge fram en rapport over status og resultater av de utredningsoppgaver som settes i gang i forbindelse med sak 11/90 Strategi tilbudsstruktur videregående opplæring 2020.

Vi har fått tilbakemelding på at opplæringskontorene, som representerer mange bransjer i fylket, fikk en ukes høringsfrist på denne utredningen, noe de mener ikke gir signaler om at samarbeid med næringen er prioritert.

Skolene gir innspill til den årlige saken om tilbudsstruktur med begrunnelse for hvilke valg skolen ønsker å gi. Skolen får informasjon etter at Fylkesrådet har fattet vedtak om neste skoleårs tilbudsstruktur, men lokale ønsker følges ikke alltid opp. Som eksempel fra Verdal fikk vi høre om innspill fra bilbransjen i kommunen om oppretting av bilfag ved skolen. Til tross for at regionalt utviklingsprogram sier at videregående skole skal være en samfunnsaktør, og at skolene er en del av lokalsamfunnet, opplevde skolen at det var en kamp å få tilbud om bilfag igjennom.

Representanten for Steinkjer videregående skole mener at NTFK i større grad enn i dag bør styre utviklingen av hvilke fag som skal tilbys, og se dette i forhold til behov for arbeidskraft i fylket. Hennes inntrykk er at noen fag i videregående skole er statusfag, for eksempel idrettsfag, og det kan oppleves som press i forhold til søkning.

I et oppslag i Innherreds folkeblad Verdalingen 23. februar i år refereres det til bedriftsledere i Verdal som er bekymret for at ungdom velger å studere yrker som i verste fall gjør dem arbeidsledige samtidig som industrien i kommunen har stort behov for fagarbeidere og ingeniører. Deres ønske er at alle alternativer presenteres på en like god måte for 10. klassingene, og at mulighetene for å få arbeid etter utdanning i større grad vektlegges. Bedriftslederen vi snakket med sier at samfunnet er tydelig på hva som trengs, f. eks i helse- og omsorgsfag, og det er viktig at dette følges opp; hva samfunnet trenger må få større oppmerksomhet. Han mente også at Nord-Trøndelag fylkeskommune ved AVGO er en av de beste i Norge når det gjelder overordnet strategi for opplæringstilbudet i fylket.

Når det gjelder forholdet mellom tilbud og etterspørsel har de to opplæringskontorene vi har snakket med ulike meninger. Leder av Lærlingkompaniet mener at forholdet mellom tilbud og etterspørsel er bra i dag, kontoret er medvirkende i denne prosessen og dette følges godt opp mellom aktørene. Det ble vist til at elevene allerede i ungdomsskolen blir rettleidet i forhold til etterspørselen i markedet. Opplæringskontoret benytter i samarbeid med fylkeskommunen spesielle systemer for å beregne hvordan behovet for lærlinger blir i fremtiden, og dette datagrunnlaget blir dermed grunnlag for felles vurderinger.

Leder for opplæringskontoret for byggfag mener at tilbudsstrukturen er skjev, og at politikerne bør få tydelige signaler om at det er nok idrettsfag og studiespesialisering. Hun mener politikerne bør bli mer bevisste på signaler som sendes ut, og at status på yrkesfag må bli høyere. Fylkesutdanningssjefen sier i det nevnte oppslaget i Verdalingen at studietilbudet i Nord-Trøndelag har vært dimensjonert med tanke på at elevene størst mulig grad skal få innvilget sitt førstevalg, og at populære studier har fått opprettet flere klasser. Fylkesutdanningssjefen viser til at politikerne framover i større grad vil at det skal ses på samfunnets behov i forbindelse med tilbudsstrukturen. Overskriften "Eksplosiv elevøking til yrkesfag" fra Trønderavisa 10. mars 2012 tyder på en endring i elevenes preferanser. Utdanningssjefen sier i artikkelen at hun er bekymret med tanke på at det er så få elever til studiespesialisering da næringslivet også etterspør folk med høyere utdanning. I et oppslag i samme avis 13. mars 2012 kommer det fram at opplæringskontorene, som representerer mellom 800 og 900 bedrifter, er godt fornøyd med utviklingen. De sier de ønsker seg 70 % på yrkesfag, og begrunner det med at mange ikke fullfører og at også mange som tar yrkesfag først, fortsetter med høyere utdanning etterpå.

Elev- og lærlingombudet mener det er god dialog mellom bransjene og fagopplæringa. Yrkesopplæringsnemnda⁸ høres i saker som gjelder fagopplæring og uttaler seg om tilbudsstrukturen.

Angående tilbud av ulike fag fikk vi innspill på at faget må stå i sentrum og tilbudet organiseres deretter. På små skoler må det være mange fag i en klasse, og det er uheldig. Det er bedre at en elev må reise til et godt tilbud enn at alle fag skal tilbys lokalt. Hun peker på at det da er viktig å ha med seg hybelfaktorens rolle når det gjelder frafall i videregående skole. Det er et ressurs spørsmål for skolene hvilke tilbud som skal gis når det er få elever igjen på en

---

⁸ Yrkesopplæringsnemnda, YON, består av medlemmer fra partene i arbeidslivet, KS, Utdanningsforbundet, elevorganisasjonen, politikere. ELO og NAV har observatørstatus

linje. Disse krever mye og "tar" ressurser fra andre tilbud. Det er også viktig ikke å glemme småfagene når opplæringstilbudene gjennomgås og se nøye på hvordan man ønsker å ha fagopplæringen i det enkelte fag. I små fag må det jobbes enda tettere opp mot bedrifter, da det ikke er mulig for lokale skoler å tilby fagopplæring.

7.1.2 Elevenes valg – veiledning mot studievalg

Lov om videregående opplæring sier i § 13-3 at fylkeskommunen skal oppfylle retten til videregående opplæring for alle som er bosatt i fylkeskommunen. Videre står det at fylkeskommunene skal planlegge og bygge ut det videregående opplæringstilbudet med hensyn til blant annet nasjonale mål, søkerens ønsker og det behovet samfunnet har for videregående opplæring i alle utdanningsretninger. I § 3 heter det at søkere har rett til inntak til ett av tre alternative utdanningsprogram på videregående trinn 1 som de har søkt på, og til to års videregående opplæring innenfor utdanningsprogrammet.

I Nord-Trøndelag har man prinsipp om at flest mulig skal få innfridd sitt førstevalg og at det skal være en desentralisert tilbudsstruktur slik at flest mulig elever kan få bo hjemme det første året. I skoleåret 2011/2012 opplyser AVGO at det var ca 90 % som fikk innfridd sitt førstevalg. Det ble sagt at det etter hvert har blitt en utfordring å tilby like mange utdanningsprogram ved alle skolene. AVGO forventer at det kan bli færre som får sitt førstevalg innvilget i årene framover.

Tidligere elev- og lærlingombuds erfaring er at det kan være en interessekonflikt mellom bedriftens behov og det at elevene i størst mulig grad skal få innvilge sitt førstevalg. Det er bra for elevene å følge den linje de ønsker med tanke på motivasjon og å motvirke frafall. På den annen side er det å utdanne seg til arbeidsledighet heller ikke bra, og mange elever vil klare seg uansett – særlig hvis oppfølgingen er god.

Elevenes valg påvirkes av mange faktorer, rådgiver ved Verdal videregående skole listet dem opp slik: media, familie, venner, lærere, karriereveileder.

Veiledning av elevene skjer både i ungdomsskolen og videregående skole. I ungdomsskolen har elevene faget utdanningsvalg; dette er kommunenes ansvar. I tillegg er det i følge AVGO regionale nettverk av rektorer i VGS som samarbeider opp mot ungdomsskolen, og rådgivere på ungdomsskoler og videregående skoler samarbeider også. Fylkeskommunen har ansvar for en felles rådgiversamling for fylkeskommunen og kommunene i november. Da presenteres den planlagte tilbudsstrukturen som utarbeides hver høst. I følge lærlingundersøkelsen har rådgivere i skolen liten påvirkning på elevenes utdanningsvalg.

Daglig leder i Fuglesang og Dahl AS mente at motiveringa av ungdom i forhold til valg av videregående skole bør starte tidligere enn det gjør i dag. Han mener det er viktig at opplæringskontorene er ute allerede på ungdomsskolene og orienterer om mulighetene i arbeidslivet. Han oppfatter rådgivere i skoleverket som veldig akademiske, og tror at det er med å påvirke den veiledningen som gis slik at teoretisk dyktige elever rådes til å velge studiespesialisering. I et oppslag i Verdalingen 23.februar i år sier en læring "Jeg tror at yrkesfag kan bli mer populært hvis bedrifter drar mer rundt på skolene, og viser mulighetene som finnes."

Rådgiver ved Steinkjer videregående skolen sier at karriereveiledernes kompetanse er viktig, og stiller spørsmål ved om de har nok kompetanse om hva de ulike utdanningsprogrammene

og mulighetene innebærer. Hun mener at valg handler om veiledning og motivering på rett tidspunkt, og at arbeidet som gjøres på ungdomsskolene er veldig viktig. Det arbeidet Steinkjer kommune gjør med sin rekrutteringspatrolje for helse- og omsorgssektoren overfor videregående skole ble trukket fram som et godt eksempel, men effekten ville vært større dersom det ble rettet mot ungdomsskolen i forkant av søknad til videregående skole.

Elev- og lærlingombudet har fått mye klager på rådgivingstjenesten i ungdomsskolen med tanke på valg til videregående skole. Ombudet mener at fylkeskommunens har et ansvar også i forhold til rådgivere i ungdomsskolen, for eksempel utviklingsarbeid, nettverksmøter etc. Klagene går ut på at de som gir rådgiving i ungdomsskolen har begrenset kunnskap, men hennes inntrykk er at rådgivingen fungerer bedre i videregående skole, og at fylkeskommunen stadig jobber med å forbedre faget Prosjekt til fordyping. Strategi for helhetlig karriereveiledning (omtales senere i kapitlet) har gitt bedre kvalitet i arbeidet, og hun mener det er et kvalitativt godt tilskudd til rådgiving i skolene.

Når det gjelder de konkrete tilbudene vises til Fylkenes informasjonstjeneste for søkere til videregående opplæring www.vilbli.no som informerer om tilbudene i videregående opplæring.

Faget Prosjekt til fordyping i Vg1 og Vg2 skal bl.a. gi elevene mulighet til å prøve ut enkelte eller flere sider av aktuelle lærefag innen relevante utdanningsprogrammer, få erfaring med innhold, oppgaver og arbeidsmåter som karakteriserer de ulike yrkene. Faget kan foregå i bedrift eller skole, det avhenger mye av utdanningsprogrammet. For Vg1-elever får vi opplyst at det oftest skjer i skolen, mens for Vg2-elever er det mer vanlig å være ute i bedrift.

Opplæringskontoret brukes av videregående skoler for å orientere om lærlingordningene. Alle bedrifter er imidlertid ikke med i et opplæringskontor. På Vg1 gis kjennskap til fagene slik at det kan gjøres valg til Vg2. Opplæringskontorene har gjerne en runde 2 i løpet vinteren i Vg1, og er tilbake på Vg2 for å orientere om ulike muligheter, kartlegge hva elevene tenker, og fortelle om mulighetene som finnes.

Forberedelsen av eleven til yrke/lærlingtid blir beskrevet som et samspill mellom elev, lærer og bedrift. I Verdal er det et godt samarbeid mellom skole og bedrift, og det ble sagt at fra de fleste bedriftene er tilbakemeldingen i stor grad positive, og bedriftene stiller opp med praksisplasser år etter år. Steinkjer vgs har partnerskapsavtale med flere bedrifter, og det er rutinemessig dialog, både ved at lærere er ute i bedriftene og ved at kontaktpersoner inviteres til skolen. Avdelingslederen har inntrykk av at det er samme system på andre skoler. Det er imidlertid variasjoner mellom fagene, og det praktiske tilpasses det enkelte faget.

Opplæringskontoret opplever å ha en større rolle nå en tidligere i forhold til å være et bindeledd mellom fylkeskommunen, elever og lærebedrifter. Tidligere var opplæringskontoret et rent verktøy for bedriftene, mens det nå derimot jobbes koordinerende mellom bedrift og fylkeskommunen. Fylkeskommunens dialog med lærebedriftene foregår delvis gjennom opplæringskontoret og delvis direkte.

Å gi god veiledning handler om at skolene er oppdaterte på det som skjer, og på dette området ble det fra en av skolene sagt at skolesystemet mangler systematisk og oppdatert informasjon om trender i samfunnet. Et tettere og mer systematisk samarbeid med NAV hadde muligens vært en god tanke i så henseende. Det ble imidlertid pekt på utfordringen i at det kan skje store bransjevariasjoner fra en elev bestemmer seg for et skoleløp som 15 åring til

utdanningsløpet er ferdig. Endringstakten i samfunnet er stor, mens det er treghet i utdanningssystemet.

I en forvaltningsrevisjon om rådgiving i skolen fra 2009 går det fram at elevene i Nord-Trøndelag jevnt over er fornøyd med den rådgivningen de får på både ungdomsskolen og videregående skole om valg av videre utdanning og yrke. Gjennomgangen viste at fylkeskommunen ivaretar sitt fagansvar for yrkes- og utdanningsveiledning i ungdomsskolen på en tilfredsstillende måte. Fylkeskommunen har iverksatt flere tiltak for å ivareta sitt fagansvar, så som rådgivernetverk på ulike nivå og tilrettelegging for kompetanseutvikling/videreutdanning for rådgivere i ungdomsskolen. Rådgiverne ved de videregående skolene og fylkesadministrasjonen mener samarbeidet med ungdomsskolene jevnt over er godt, men at det fortsatt er muligheter for forbedring. Revisjonen mente at det er viktig med økt bevissthet rundt lærernes rolle i rådgivningen, og anbefalte at fylkeskommunen også setter fokus på dette.

Fylkestinget vedtok i april 2009 at Nord-Trøndelag skulle få på plass en ”Strategi for helhetlig karriereveiledning i et livslangt perspektiv” (sak 09/25). Etablering av ”Partnerskap for karriereveiledning”, utvikling av ”Modell for karriereveiledning i grunnopplæringa” og etablering av ”Karrieresenteret et i Nord-Trøndelag” inngikk som en del av satsingen. I juni 2011 ble temaet fulgt opp i sak 11/56, og det ble vedtatt følgende:

- Forpliktende partnerskap på fylkesnivå videreføres
- Regionale partnerskap etableres for hele fylket
- Karrieresentertjenester skal være tilgjengelig for hele fylket
- Helhetlig modell for karriereveiledning i grunnopplæringa videreutvikles og iverksettes
- System for faglige nettverk etableres
- Karriereveiledningssatsingen skal understøtte tiltak som vil bli iverksatt gjennom Oppvekstprogrammet og andre satsingsområder i Nord-Trøndelag

Samarbeidsavtale om styrket karriereveiledning og drift av regionalt karrieresenter er inngått mellom Nord-Trøndelag fylkeskommune, NAV Nord-Trøndelag, KS Nord-Trøndelag NHO Trøndelag og LO Nord-Trøndelag. Som arbeidsoppgaver/målgruppe er følgende beskrevet i avtalen:

”Arbeidsoppgavene er knyttet til karriereveiledning i et livslangt perspektiv. Senteret skal drive systemrettet arbeid med hensikt å forbedre rådgivningen i grunnskole, videregående opplæring og NAV. Karriereveiledningen skal være rettet mot voksne i og utenfor arbeidslivet. I tillegg skal senteret arbeide for å bedre overgangen mellom grunnskole og videregående opplæring. Ungdom får primært karriereveiledning i skolen, men karrieresenteret skal være en andrelinjetjeneste som kan bistå rådgivere i dette arbeidet. Videre skal senteret arbeide direkte mot bedrifter i omstilling.”

Det er etablert prøveprosjekt om desentraliserte karrieresenter i samlokalisering med NAV i Verdal og Namsos. I FT sak om årsbudsjett 2012 (sak 11/82) konkluderes det med at dette prosjektet har vært vellykket og vil bli avsluttet, og at det vil bli jobbet med å finne en permanent finansiering i samarbeid med partnerskapet NAV, NHO og kommunene slik at tilbudet kan gis i hele Nord-Trøndelag.

Som svar på interpellasjon 11/11 i fylkestinget under tittelen ”Nord-Trøndelag mangler arbeidskraft”, viste fylkesrådslederen til dette partnerskapet og prøveprosjektet, og sa at ”En ønsker derfor å tilby karriereveiledningstjenester fra Karrieresenteret i hele fylket og etablering av lokale partnerskap.”

På spørsmål om hvordan tilbudsstrukturen balanseres opp mot den enkelte skoles ønske, elevenes søkemønster og arbeidslivets behov for arbeidskraft innenfor de ulike fagområder svarte fylkesrådslederen bl.a. følgende:

- Det ble vist til arbeidet med strategi for tilbudsstruktur fram mot 2020 i forhold til elevtallsutvikling og å sikre nødvendig rekruttering til arbeidsmarkedet i fylket og styrking av fagmiljøene gjennom en bedre tilpasset tilbudsstruktur i de enkelte regioner.
- Videre ble det pekt på utfordringer i forhold til å utarbeide en god og hensiktsmessig tilbudsstruktur i forhold til elevenes søkermønster hvert år. Vedtatte plandokumenter om hvordan skole og tilbudsstrukturen skal være i Nord-Trøndelag i forhold til skoleslag, satsingsområder, distriktpolitikk og inntaksreglementet ligger også i bunn for arbeidet med tilbudsstrukturen.
- Det ble vist til at det hvert år foretas en grundig gjennomgang med opplæringskontorene om behovet for læreplasser innenfor de enkelte fagområder og så langt som det er mulig, planlegges kapasitet ut fra de ønsker næringen har.
- Det er et uttrykt ønske at de fleste elevene skal få sitt førsteønske oppfylt, noe som er en utfordring i forhold til ønsket dimensjonering innenfor de enkelte fagområdene. For å dekke et framtidig arbeidskraftbehov, vil en måtte fravike dette prinsippet i større grad enn i dag og at noen elever kan få noe lengre skolevei. Det er fremdeles et mål, at flest mulig elever skal slippe å flytte på hybel.
- Det er en utfordring at vi har dobbelt så mange på idrettsfag, musikk, dans og drama enn landsgjennomsnittet

Det er også etablert et partnerskap med Opplæringskontorene, og fylkeskommunen yter et driftstilskudd til nettverket for opplæringskontorene, noe fylkeskommunen mener gir et effektivt samarbeid.

Fylkesrådet i Nord-Trøndelag tok i 2010 initiativ til å opprette en oppvekstkommissjon med bakgrunn i debatt om kvalitet på videregående opplæring i fylket. I oppvekstkommissjonens sluttmandat anbefales at det etableres et program med oppmerksomhet bl.a. på samordning av hele oppvekstløpet. Det ble pekt på:

- Øke kunnskapsrommet og bredden i opplæringstilbudet gjennom samarbeid mellom arbeidsliv, ungdommen og oppvekstsektoren.
- Nært samarbeid med lokalt arbeidsliv og utveksling av arbeidskraft og kunnskap.

Fylkestinget vedtok i sak 10/80 å slutte seg til sluttokumentet. I sak 10/60 behandlet Fylkestinget rapporten etter prosjektet ”Flere gjennom”, der det bl.a. ble vedtatt å iverksette tiltak for bl.a. å styrke fag- og yrkesopplæringen i skole og bedrift

8 Avslutning og anbefalinger

Bedriftene etterspør bedre faglig kvalifiserte lærlinger, men det er variasjoner mellom fagene. Lærlingene gir gjennom lærlingundersøkelsen uttrykk for at de er godt fornøyd med opplæringen i skolen. På dette området er det bedriftenes oppfatning som må gi størst tyngde til konklusjonen om at lærlingene ikke er godt nok forberedt på læretiden.

Samarbeid mellom skole og bedrift ser ut til å kunne bli bedre, og tilbakemeldinger til skolene etter at lærlingtiden har startet opp ser ut til å mangle. Vi tror bedre kommunikasjon kan være med å bidra til å minske forventingsgapet, men også styrke skolene slik at de kan gjøre undervisningen bedre.

Vår vurdering er at det finnes systemer og tilrettelegging for oppfølging av lærebedrifter og lærlinger, men at oppfølgingen kan gjøres bedre slik at alle parter føler seg like godt ivaretatt.

NTFK har gjennom å lokalisere tilbudet om alternativ fagopplæring i skolen til to skoler bidratt til styrke tilbudet og bedre kvaliteten. Resultater fra 2011 tyder på at andelen elever som gjennomfører AOS med fagbrev har steget, og at resultatene er gode.

Nord-Trøndelag Fylkeskommune gjør et kontinuerlig arbeid med vurdering av tilbudsstrukturen på videregående skoler i fylket ut fra elevtall, økonomi og samfunnets behov. Signaler vi har fått tyder på at det gjøres et godt arbeid med å involvere til innspill på temaet, og at tilbudsstrukturen på videregående skoler i fylket er relativt god. Samtidig kom det fram klare signaler fra enkelte om at det fra politisk hold kunne styres enda strammer mot et skoletilbud som gjenspeiler behov i samfunn og næringsliv.

Det er en generell oppfatning at veiledning om valg av utdanningsprogram for videregående skole må ha stor oppmerksomhet i ungdomsskolen. Det er viktig at rådgivere har god nok kompetanse til å informere godt om alle tilbud, også sett i relasjon til behov i samfunn og næringsliv. Det er registrert innspill om at å invitere bransjefolk inn allerede på ungdomsskolen kan være en vei å gå og at det må gis signaler fra politikere, skole og andre som gjør at status for yrkesfag heves.

Gjennomgangen viser at det anses som viktig i større grad å få involvert ulike bransjer, partene i arbeidslivet og andre i karriereveiledningen i Vg1 og Vg2 mot endelig valg av yrkesretning.

Vi anbefaler at:

- Rutiner og praksis for kommunikasjon og samarbeid mellom partene som bidrar i fagopplæringen bør gjennomgås
- Det bør følges med på hvordan situasjonen rundt AOS-elever utvikler seg både med tanke på antall og geografisk fordeling.
- Fylkeskommunen bør være bevisst på hvordan AOS-tilbudet profileres og oppfattes.
- Fylkeskommunen bør videreføre samarbeidet mellom ulike bransjer, partene i arbeidslivet og andre i karriereveiledningen.

9 Høring

Revisjonen har mottatt høringssvar fra administrasjonen gjennom fylkesrådsleder datert 14.05.12. Som et resultat av dette svaret har vi under kapittel 3 valgt å gi en nærmere begrunnelse for vår metode og våre valg underveis i undersøkelsen. Høringssvaret følger som vedlegg til rapporten.

Litteraturliste

KomRev Trøndelag IKS 2009 Forvaltningsrevisjon Nord-Trøndelag Fylkeskommune:
Rådgiving i skolen

Nord-Trøndelag fylkeskommune 2008 Tilbudsstruktur for videregående skoler i Nord-Trøndelag – Langtidsprognoser for 2008 - 2018 Saksframlegg og vedtak i FT sak 08/05

Nord Trøndelag Fylkeskommune 2010 Sluttrapport fra prosjekt Flere gjennom 2007 – 2010

Nord-Trøndelag fylkeskommune 2010 Samarbeidsavtale om styrket karriereveiledning og drift av regionalt karrieresenter

Nord-Trøndelag fylkeskommune 2011 Strategi for tilbudsstruktur i videregående opplæring – 2020 - Grunnlagsdokument Saksframlegg og vedtak FT sak 11/90

Nord-Trøndelag Fylkeskommune 2011 Kvalitetsmelding 2011 Utdanningssektoren

Nord-Trøndelag fylkeskommune 2011 Årsmelding 2010

Nord-Trøndelag fylkeskommune diverse saker, budsjett økonomiplaner osv.

Trøndelag Forskning og Utvikling AS 2011 Lærlingundersøkelsen 2011

Trøndelag Forskning og Utvikling AS 2011 Instruktørundersøkelsen 2011

Trøndelag Forskning og Utvikling AS 2011 Evaluering av faglige nettverk i Nord-Trøndelag

Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringslova). LOV-1998-07-17-61

Forskrift til opplæringslova FOR-2006-06-23-724

Trønderavisa 19. januar 2012, 10. mars 2012, 13. mars 2012

Innherred folkeblad og Verdalingen 23. februar 2012

Kontaktinformasjon	
Kontaktperson	Kurt Fredriksen
E-postadresse	kurt.fredriksen@krt.no
Telefon	970 27 484
Hjemmeside	www.krt.no
